

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego

Wspieranie zrównoważonych i odpornych systemów żywnościowych w czasach narastających kryzysów

(opinia rozpoznawcza na wniosek prezydencji węgierskiej w Radzie UE)

(C/2025/117)

Sprawozdawczyni i sprawozdawcy: **Joe HEALY** (IE-III)

Piroska KÁLLAY (HU-II)

Arnold PUECH d'ALISSAC (FR-I)

Doradczynie i doradcy	Kevin KINSELLA (z ramienia sprawozdawcy, Grupa III) Gábor KIRALY (z ramienia sprawozdawczyni, Grupa II)
Wniosek o konsultację	Pismo przyszłej prezydencji węgierskiej w Radzie, 14.3.2024
Podstawa prawna	Art. 304 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej
Sekcja odpowiedzialna	Sekcja Rolnictwa, Rozwoju Wsi i Środowiska Naturalnego
Data przyjęcia przez sekcję	2.10.2024
Data przyjęcia na sesji plenarnej	23.10.2024
Sesja plenarna nr	591
Wynik głosowania (za/przeciw/ wstrzymało się)	207/9/10

1. Wnioski i zalecenia

1.1. W niniejszej opinii wskazano główne aspekty i propozycje polityczne, które są niezbędne do stworzenia zrównoważonych i odpornych systemów żywnościowych oraz do wzmocnienia narzędzi zarządzania kryzysowego UE. Podczas pandemii COVID-19, kryzysu klimatycznego oraz kryzysu energetycznego wywołanego przez wojnę w Ukrainie wzrost ryzyka zarówno dla rolników, jak i dla bezpieczeństwa żywnościowego i suwerenności żywnościowej UE odbił się na systemach żywnościowych.

1.2. Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny (EKES) uważa, że polityka rolna, polityka rybołówstwa i polityka żywnościowa UE muszą być lepiej dostosowane do nieustających wyzwań stojących przed tym sektorem. Muszą też być konkurencyjne, odporne na kryzysy, zrównoważone pod względem gospodarczym, środowiskowym i społecznym, przyjazne dla producentów, oparte na wiedzy i zdolne do zagwarantowania wysokiej jakości żywności po konkurencyjnych cenach, a także do zapewnienia producentom odpowiednich i stałych dochodów. Wymaga to wprowadzenia takich mechanizmów regulowania cen żywności, które będą uwzględniać koszty produkcji i normy środowiskowe, w celu zapewnienia uczciwych cen rynkowych. Obecna struktura rynku towarowego nie służy celom związanym ze zrównoważonym rozwojem, ambicjami klimatycznymi i sprawiedliwą transformacją.

1.3. EKES przedstawia następujące propozycje:

Instrumenty ekonomiczne

— zwiększenie budżetu wspólnej polityki rolnej (WPR), Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury (EFMRA) oraz komponentu dotyczącego łańcucha żywnościowego w ramach Programu na rzecz jednolitego rynku, by zapewnić odpowiednie środki finansowe na zaspokojenie potrzeb tych polityk, a także ambicji w dziedzinie rolnictwa, rybołówstwa i żywności w UE; należy znacznie zwiększyć rezerwę rolną, która musi stać się instrumentem wieloletnim,

- potrzebne są konkretne środki w celu zapewnienia, by producenci pierwotni uzyskiwali uczciwą cenę, na przykład wprowadzenie gwarancji cenowych i uregulowanie równowagi sił w łańcuchu żywnościowym, określenie *ex ante* obiektywnych kryteriów ustalania progów, po których przekroczeniu dochodzi do kryzysu rynkowego,
- podniesienie progów i kryteriów pomocy *de minimis*,
- rozważenie i opracowanie ogólnounijnego systemu ubezpieczeń publicznych od klęsk żywiołowych, w którym duży udział miałyby inwestycje publiczne,
- zwiększenie wsparcia dla modeli spółdzielczych i podobnych modeli stowarzyszeń,
- wspieranie rolnictwa wspomaganego przez społeczność – np. giełd spożywczych oraz lokalnych i krótkich łańcuchów żywnościowych – a także europejskich systemów jakości, i stosowanie zachęt finansowych w odniesieniu do tych produktów (np. obniżka VAT itd.),
- wprowadzenie narzędzi i mechanizmów, podobnych do tych stosowanych we Francji, w celu zmiany sposobu ustalania cen producentów z uwzględnieniem wszystkich kosztów i – tym samym – przywrócenia równowagi sił w łańcuchu żywnościowym,
- utworzenie cyfrowego centrum gromadzenia danych na temat cen i kosztów w celu zapewnienia przejrzystości łańcucha dostaw żywności,
- naleganie na to, aby wszystkie obecne i przyszłe umowy handlowe UE w pełni uwzględniały normy wyznaczone w ramach Zielonego Ładu i strategii „Od pola do stołu”, uregulowania UE dotyczące bezpieczeństwa żywności oraz zdrowia zwierząt i roślin, a także inne normy związane z produkcją żywności i zrównoważonym rozwojem,
- upraszczanie i eliminowanie biurokracji w całym łańcuchu żywnościowym,
- nagradzanie rolników za sekwestrację dwutlenku węgla i stosowanie niskoemisyjnych systemów produkcji,

Zrównoważenie środowiskowe

- regeneracja gleby i przywrócenie jej zdrowia – należy zwiększyć efektywność wodną poprzez wykorzystanie technologii mających na celu ograniczenie zużycia wody, takich jak nawadnianie precyzyjne; jest to szczególnie ważne w regionach dotkniętych suszą,
- zapobieganie ucieczce emisji gazów cieplarnianych poprzez zachęcanie do produkcji żywności na obszarach, które są najbardziej efektywne pod względem emisji dwutlenku węgla,
- zapewnienie skutecznego egzekwowania przepisów dotyczących nieuczciwych praktyk handlowych, w tym zakazu sprzedaży poniżej kosztów, oraz naleganie na standaryzację ich stosowania na szczeblu europejskim,

Poparcie społeczne

- zwiększenie bezpieczeństwa żywnościowego i autonomii strategicznej oraz odporności rolnictwa i rybołówstwa poprzez zmniejszenie zależności od przywozu,
- zachęcanie kobiet oraz młodych ludzi do działalności rolnej poprzez dążenie do wymiany pokoleń, kształcenia i szkolenia,
- regulacja przepływów handlowych w celu uniknięcia niepotrzebnych zakłóceń rynku,
- ustanowienie Europejskiej Rady Polityki Żywnościowej (EFPC) jako platformy służącej pogłębieniu dialogu w kwestiach związanych z żywnością – na wzór propozycji dotyczącej dialogu strategicznego,
- wskazywanie miejsca pochodzenia surowców i produktów przetworzonych jako jedna z możliwości promowania stabilnych relacji między producentami i przemysłem oraz sposób informowania konsumentów⁽¹⁾.

2. Wprowadzenie

2.1. Pogłębiające się kryzysy i związane z nimi zagrożenia dla sektora rolno-spożywczego pokazały, że konieczne są działania na rzecz poprawy koordynacji oraz planowania awaryjnego, by przygotować się na wszelkie zagrożenia dla dostaw żywności i bezpieczeństwa żywnościowego w UE.

⁽¹⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „W kierunku ram etykietowania zrównoważonej żywności pomagających konsumentom dokonywać zrównoważonych wyborów żywieniowych” (opinia z inicjatywy własnej) (Dz.U. C 75 z 28.2.2023, s. 97).

2.2. Węgierska prezydencja w Radzie UE zwróciła się do EKES-u o sporządzenie opinii rozpoznawczej w sprawie zrównoważonych i odpornych systemów żywnościowych w czasach narastających kryzysów. W niniejszej opinii należy podkreślić, że europejskie rolnictwo i rybołówstwo nigdy wcześniej nie borykały się z tyloma wyzwaniami i zawirowaniami gospodarczymi.

2.3. Prezydencja węgierska zamierza w odpowiednim czasie zachęcać do dyskusji na temat tego, jak zapewnić rolnictwu i rybołówstwu w UE konkurencyjną, odporną na kryzysy, zrównoważoną, przyjazną dla rolników i opartą na wiedzy przyszłość, a także jak kształtować wspólną politykę rolną (WPR) po 2027 r., Europejski Fundusz Morski, Rybacki i Akwakultury (EFMRA) oraz komponent dotyczący łańcucha żywnościowego w ramach Programu na rzecz jednolitego rynku. EKES jest zdania, że aby europejska polityka żywnościowa była kompleksowa i naprawę odpowiadała potrzebom europejskich konsumentów, ceny i jakość żywności produkowanej w sposób zrównoważony w UE muszą być konkurencyjne i przystępne. Oznacza to, że europejski sektor rolno-spożywczy musi być w stanie dostarczać żywność konsumentom po cenach uwzględniających dodatkowe koszty takich elementów jak zrównoważoność, dobrostan zwierząt, bezpieczeństwo żywności, wartość odżywcza, a także godziwy dochód dla rolników i rybaków, a zarazem utrzymać swą pozycję, tak by dla przeważającej większości konsumentów ta żywność była preferowanym wariantem ⁽⁷⁾.

2.4. Zdaniem Komitetu niniejsza opinia jest okazją do przedstawienia zaleceń społeczeństwa obywatelskiego w sprawie stworzenia zrównoważonych i odpornych systemów żywnościowych w UE w oparciu o kompleksowe podejście. Ma również stanowić wkład w dyskusje rozpoczęte na posiedzeniu Rady UE ds. Rolnictwa i Rybołówstwa 27 maja 2024 r., gdy ministrowie rolnictwa i rybołówstwa z państw członkowskich wyrazili gotowość do wzmocnienia narzędzi zarządzania kryzysowego i uznali potrzebę elastycznego, odpornego oraz bardziej dalekowzrocznego zarządzania kryzysowego z naciskiem na badania naukowe i innowacje.

2.5. EKES, nagłaśniając kwestię wartości żywności, był pierwszą instytucją UE, która zaapelowała o kompleksową politykę żywnościową w UE ⁽⁸⁾. Taka polityka ma kapitalne znaczenie dla zagwarantowania zdrowej żywności produkowanej w ramach zrównoważonych systemów żywnościowych, dla powiązania rolnictwa i rybołówstwa z usługami żywieniowymi i ekosystemowymi oraz dla postawienia zdrowia publicznego – jako priorytetu UE – na pierwszym miejscu w łańcuchach dostaw ⁽⁴⁾.

2.6. EKES zgadza się w pełni, że relacje w łańcuchu dostaw produktów rolnych, rybołówstwa i żywności muszą stać się bardziej uczciwe, sprawiedliwe i przejrzyste, zwłaszcza poprzez wzmocnienie pozycji gospodarczej rolników, rybaków i drobnych producentów żywności.

2.7. Unijny łańcuch żywnościowy obejmował w 2022 r. 12 mln gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw spożywczych, zapewniał zatrudnienie 29 mln osób i wytwarzał wartość dodaną w wysokości 800 mld EUR ⁽⁵⁾. Niemniej w 2020 r. w UE było o 3 mln gospodarstw rolnych mniej niż w 2010 r., co stanowi spadek o 24,8 % ⁽⁶⁾. Jeśli chodzi o rybołówstwo, według FAO ⁽⁷⁾ w 2020 r. flota UE liczyła około 74 tys. statków, czyli o 28 % mniej niż w 2000 r., i nadal się ona kurczy.

2.8. EKES z zadowoleniem przyjmuje to, że zgodnie z jego wcześniejszymi opiniami Komisja Europejska zaproponowała szereg środków mających na celu zwiększenie elastyczności i zmniejszenie obciążeń administracyjnych dla rolników w UE (choć wciąż nie dotyczy to rybaków) z myślą o suwerenności żywnościowej oraz poprawie dochodów rolniczych. Zwraca jednak uwagę, że elastyczność nie powinna oznaczać zmniejszenia wsparcia i osłabienia WPR ⁽⁸⁾.

⁽⁷⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Bezpieczeństwo żywnościowe i zrównoważone systemy żywnościowe” (opinia rozpoznawcza na wniosek prezydencji francuskiej) (Dz.U. C 194 z 12.5.2022, s. 72).

⁽⁸⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów »Strategia 'od pola do stołu' na rzecz sprawiedliwego, zdrowego i przyjaznego dla środowiska systemu żywnościowego» [COM(2020) 381] (Dz.U. C 429 z 11.12.2020, s. 268); Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Bezpieczeństwo żywnościowe i zrównoważone systemy żywnościowe” (opinia rozpoznawcza na wniosek prezydencji francuskiej) (Dz.U. C 194 z 12.5.2022, s. 72).

⁽⁴⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Bezpieczeństwo żywnościowe i zrównoważone systemy żywnościowe” (opinia rozpoznawcza na wniosek prezydencji francuskiej) (Dz.U. C 194 z 12.5.2022, s. 72).

⁽⁵⁾ Eurostat, Key figures on the European food chain (europa.eu).

⁽⁶⁾ Eurostat, Key figures on the European food chain (europa.eu).

⁽⁷⁾ FAO, The state of world fisheries and aquaculture.

⁽⁸⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego – Wniosek dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady zmieniającego rozporządzenie (UE) 2021/2115 i (UE) 2021/2116 w odniesieniu do norm dobrej kultury rolnej zgodnej z ochroną środowiska, schematów na rzecz klimatu, środowiska i dobrostanu zwierząt, zmian w planach strategicznych WPR, przeglądu planów strategicznych WPR oraz zwolnień z kontroli i kar (COM(2024) 139 final – 2024/0073) (Dz.U. C/2024/4063 z 12.7.2024, ELI: <http://data.europa.eu/eli/C/2024/4063/oj>).

3. **Polityka wspierania producentów żywności oraz bardziej odpornego i zrównoważonego łańcucha dostaw żywności**

3.1. Produkcja w sektorze rolnictwa i rybołówstwa jest z natury obarczona ryzykiem. Na wydajność, jakość i ceny produktów wpływa wiele czynników zewnętrznych, które mają znaczące skutki, takich jak pogoda i inne czynniki środowiskowe lub sanitarne (na przykład choroby zwierząt i agrofagi roślin). Produkcja rolna jest również wystawiona na zagrożenia związane ze zmianami następującymi na rynkach rolnych, zakłóceniami w handlu czy też wydarzeniami geopolitycznymi. Wreszcie, wzmianki o kryzysie są często postrzegane jako okazja dla dużych pośredników w branży spożywczej, którzy chcą zwiększyć zyski. W czasach pogłębiającego się kryzysu wstrząsy stają się częstsze, a rynki – bardziej niestabilne, co sprawia, że czynniki ryzyka działalności rolnej rosną, a wraz nimi – ceny żywności.

3.2. Długofalowe tendencje objawiające się z natury niskimi dochodami rolniczymi, większą zmiennością cen, ekstremalnymi warunkami pogodowymi i kryzysami klimatycznymi, a także rozmytą i osłabioną wspólną organizacją rynków produktów rolnych (WORR) uwiarydliły problemy strukturalne w polityce żywnościowej i rolnej UE, a także osłabiły pozycję rolników w UE, unijne bezpieczeństwo żywnościowe i suwerenność żywnościową.

3.3. W pierwszych dziesięcioleciach WPR opracowano zdecydowane środki WORR z myślą o stabilizacji rynków (interwencje, dopłaty do prywatnego przechowywania, dopłaty eksportowe), zachęcaniu do produkcji, stabilnych dochodach dla rolników i rybaków oraz odpowiednich dostawach żywności dla konsumentów. W trakcie różnych reform WPR wsparcie rynkowe uległo osłabieniu i wyeliminowano skuteczne wsparcie cenowe. To wsparcie zastąpiły siatki bezpieczeństwa oparte na systemach pomocy dla niektórych sektorów, narzędziach wspierania rynku, normach handlowych, organizacjach producentów i regułach konkurencji.

3.4. Ostatnia reforma WPR w latach 2021–2022 i reforma wspólnej polityki rybołówstwa (WPRyb) w 2013 r. były w dużej mierze ukierunkowane na ochronę środowiska, co oznaczało w praktyce pominięcie WORR. Dlatego też wsparcie cenowe okazało się nieadekwatne, a narzędzia zarządzania kryzysowego nie były w stanie odpowiednio wspomóc dochodów rolniczych, gdy nadszedł kryzys związany z COVID-19, a następnie wybuchła wojna w Ukrainie, czego konsekwencjami były kryzys energetyczny i kryzys związany z kosztami produkcji.

3.5. Artykuły 219–222 to główne, finansowane z rezerwy rolnej instrumenty wsparcia w ramach WORR, które dotyczą zarządzania kryzysowego. Na podstawie tych artykułów od 1 stycznia 2014 r. do końca 2023 r. przyjęto 63 środki wyjątkowe⁽⁹⁾. Chociaż w różnych okresach i sektorach środki te okazały się niezbędne, to w warunkach wielu bieżących kryzysów nie udało się za ich pomocą skutecznie przeciwdziałać następującemu w dłuższym okresie spadkowi zrównoważoności systemów żywnościowych i opłacalności dla rolników w UE ani też wyrządzonym w tej dziedzinie szkodom.

3.6. Jeżeli chodzi o rybołówstwo, w 2021 r. przyjęto EFMRA, który przewiduje wsparcie na wypadek nadzwyczajnych zdarzeń powodujących zakłócenia rynku. Te przepisy mogą obejmować rekompensaty dla podmiotów sektora rybołówstwa i akwakultury za utracone dochody lub dodatkowe koszty oraz dopłaty do przechowywania dla organizacji producentów. Problem polega na tym, że w najnowszych wersjach Porozumienia WTO w sprawie subsydiów dla rybołówstwa zakazano dotacji w szeregu przypadków, takich jak straty z działalności operacyjnej czy też wsparcie cenowe za złowione ryby lub za paliwo. Można je przyznać wyłącznie w sytuacji, gdy zasoby rybne są zadowalające. Jednak, jak stwierdzono w porozumieniu WTO, na stan zasobów rybnych mogą wpływać czynniki pozostające poza kontrolą członka subsydiującego. Komisja musi zatem opowiedzieć się za wprowadzeniem przepisów dotyczących siły wyższej, w myśl których w wyjątkowych okolicznościach można by udzielać dotacji.

3.7. Przykładem nieskuteczności działań osłonowych WORR w czasie kryzysu jest to, że interwencja w sektorze wołowiny została uruchomiona dopiero w przypadku, gdy cena rynkowa w danym państwie członkowskim spadłaby poniżej 85 % ceny referencyjnej (tj. 1,93 EUR/kg), choć obecna średnia cena wołowiny w UE wynosi 5,06 EUR/kg. W związku z tym interwencja miałaby zastosowanie jedynie w przypadku spadku średniej ceny w UE o 62 %.

3.8. Komitet podkreśla, że przyszłe ramy WPR muszą gwarantować rolnictwo w całej UE, w tym w regionach znajdujących się w trudnej sytuacji, a nie tylko w korzystnej lokalizacji i w najwydajniejszych regionach.

⁽⁹⁾ COM(2024) 12 final.

3.9. EKES proponuje, by UE zwiększyła bezpieczeństwo żywnościowe, autonomię strategiczną oraz odporność sektora rolnictwa i rybołówstwa i całego łańcucha dostaw⁽¹⁰⁾. W tym celu powinna inwestować w badania naukowe i innowacje, zmniejszyć zależność od przywozu spoza UE, wprowadzić kryteria zrównoważonego rozwoju do przepisów dotyczących preferencji handlowych, takich jak system autonomicznych kontyngentów taryfowych, powiązać dostęp do rynku UE z dostępem do wód państw trzecich, a także zdywersyfikować dostawy produktów o krytycznym znaczeniu, takich jak nawozy, pasze i surowce⁽¹¹⁾. W związku z tym Komitet zwraca uwagę, że strategia „Od pola do stołu” obejmuje inicjatywę ustawodawczą wymagającą wskazania pochodzenia niektórych produktów. Oznaczanie pochodzenia surowców rolnych, surowców pochodzących z rybołówstwa i produktów przetworzonych zapewni większą przejrzystość w łańcuchu dostaw żywności i wzmocni produkcję w Europie w sposób zgodny z wysokimi normami⁽¹²⁾.

3.10. Aby skutecznie wspierać dochody rolnicze, UE musi zwiększyć budżet WPR, tak by zapewniał odpowiednie środki finansowe i by jego wysokość odpowiadała ambicji wspierania sprawiedliwej transformacji⁽¹³⁾. EKES ubolewa nad decyzją UE o zmniejszeniu o 105 mln EUR budżetu EFMRA na lata 2025–2027 i zwraca się o zwiększenie środków na następny okres finansowy. Ponadto, aby zapewnić skuteczne wsparcie cenowe i instrumenty zarządzania kryzysowego, znacznie więcej środków należy przeznaczyć na rezerwę rolną (której pula wynosi obecnie 450 mln EUR rocznie) i uczynić ją narzędziem wieloletnim.

3.11. Komitet proponuje, by UE przeanalizowała zalecenie Europejskiego Trybunału Obrachunkowego w sprawie wyznaczenia *ex ante* obiektywnych parametrów i kryteriów określających, kiedy dochodzi do zakłócenia rynku i kiedy należy zastosować środek wyjątkowy. To podejście powinno pomóc w zapobieganiu takim zakłóceniom, a także zapewniać solidniejszą ochronę podczas kryzysu.

3.12. EKES proponuje zwiększenie pomocy de minimis dla sektora rolnego z 20 tys. do 50 tys. EUR na gospodarstwo rolne w ciągu trzech lat, aby zapewnić państwom członkowskim większą elastyczność reagowania na konkretne kryzysy na ich terytorium. Uważa również, że niedawne podwyższenie pułapu pomocy de minimis na przedsiębiorstwo połowowe w ciągu trzech lat – z 30 tys. do 40 tys. EUR – nadal jest nieadekwatne do rzeczywistych potrzeb sektora.

3.13. Obecne i przyszłe klęski żywiołowe należy rozpatrywać w kontekście ryzyka społecznego, a nie indywidualnego obciążenia. EKES proponuje zatem, by UE przeanalizowała i opracowała ogólnounijny system ubezpieczeń publicznych od klęsk żywiołowych, o wysokim poziomie inwestycji publicznych. Musi on być finansowany oddzielnie od budżetu WPR i być zgodny z zasadami handlu międzynarodowego. W szeregu państw członkowskich istnieją już przykłady funkcjonujących systemów ubezpieczeń (np. we Francji, Hiszpanii i Austrii).

3.14. Fundusze ubezpieczeń wzajemnych dzielą ryzyko między grupy producentów lub spółdzielnie, co umożliwia rolnikom uzyskanie odszkodowania w przypadku strat. UE mogłaby stworzyć i początkowo finansować takie fundusze w rolnictwie oraz pokryć koszty ich funkcjonowania. Tego rodzaju fundusze ubezpieczeń wzajemnych muszą trzymać pieniądze na wspólny cel.

3.15. EKES proponuje, by spółdzielnie rolnicze i podobne modele stowarzyszeń, jak również organizacje producentów w sektorze rybołówstwa, otrzymywały znaczne wsparcie, gdyż odgrywają zasadniczą rolę w poprawie bezpieczeństwa żywnościowego, generowaniu dochodów i budowaniu społeczności lokalnych. Wzmacniają pozycję rolników i rybaków na rynkach, a także zwiększają ich dochody i zdolność do produkowania większej ilości żywności w bardziej zrównoważony i odporniejszy sposób. Dzięki masowemu przetwarzaniu i nabywaniu produktów na dużą skalę spółdzielnie i podobne modele stowarzyszeń wzmacniają pozycję rolników na rynku, zwłaszcza gdy mają oni do czynienia z nierównym układem sił w handlu detalicznym. Wiele spółdzielni i podobnych modeli stowarzyszeń zapewnia członkom określone w umowie ceny produktów, wspierając lub gwarantując ceny, co z kolei eliminuje lub łagodzi zmienność cen i ryzyko. Irlandzki sektor mleczarski jest doskonałym przykładem pozytywnego wpływu spółdzielni. Szczególnie potrzebna jest odnowa struktur spółdzielczych i podobnych modeli stowarzyszeń w Europie Wschodniej, gdzie niestety zrezygnowano z nich z powodu złych konotacji z przeszłości.

⁽¹⁰⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Strategiczna autonomia, bezpieczeństwo żywnościowe i zrównoważona gospodarka żywnościowa” (opinia z inicjatywy własnej) (Dz.U. C 105 z 4.3.2022, s. 56).

⁽¹¹⁾ COM(2024) 12 final.

⁽¹²⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „W kierunku ram etykietowania zrównoważonej żywności pomagających konsumentom dokonywać zrównoważonych wyborów żywieniowych” (opinia z inicjatywy własnej) (Dz.U. C 75 z 28.2.2023, s. 97).

⁽¹³⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Tworzenie unijnych ram polityki na rzecz sprawiedliwej transformacji – niezbędne środki” (opinia rozpoznawcza na wniosek prezydencji belgijskiej) (Dz.U. C/2024/1576 z 5.3.2024, ELI: <http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj>).

3.16. Często uważa się, że alternatywne inicjatywy żywnościowe, takie jak rolnictwo wspierane przez społeczność lokalną, giełdy spożywcze oraz regionalne lub lokalne łańcuchy żywnościowe, odgrywają wiodącą rolę w przechodzeniu na bardziej zrównoważony i odporniejszy system żywnościowy. Te sposoby produkcji i konsumpcji żywności dają producentom możliwość ponownego nawiązania kontaktu z konsumentami i przywrócenia równowagi sił w łańcuchu dostaw. Stawiają również na pierwszym miejscu takie wartości jak solidarność, zaufanie, sprawiedliwość i zrównoważenie środowiskowe oraz sprzyjają wzajemnemu uczeniu się i docenianiu żywności w całym łańcuchu dostaw⁽¹⁴⁾. W związku z tym mogą wydatnie przyczynić się – wraz z silnymi systemami promocyjnymi (wewnętrznymi i zewnętrznymi) oraz systemami jakości – do przyjmowania bardziej zrównoważonych wzorców zachowań w dziedzinie żywności. Należy więc wspierać takie inicjatywy jako pierwszoplanowy cel w kształtowaniu przyszłej polityki w sektorze rolno-spożywczym.

3.17. Producenci regionalni często działają w bezpośrednim sąsiedztwie lokalnej ludności i tym samym podlegają pewnej kontroli społecznej, która powinna również sprzyjać zrównoważonym metodom produkcji⁽¹⁵⁾. EKES zaleca UE, by zarówno w ramach przyszłej WPR, jak i w innych przypadkach, proponowała programy i środki zachęcające do rozwijania krótkich łańcuchów.

3.18. Biorąc pod uwagę, że dostęp do finansowania jest warunkiem wstępnym niektórych transformacji, a także kluczowym czynnikiem zwiększania odporności i zdolności adaptacyjnych sektora rolnego, Komitet opowiada się za wspieraniem zdolności inwestycyjnych rolników za pomocą prostych i niebiurokratycznych instrumentów finansowych, takich jak instrumenty gwarancyjne lub pożyczki oparte na podziale ryzyka. W tym względzie protokół ustaleń między Dyrekcją Generalną ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich (DG AGRI) a Europejskim Bankiem Inwestycyjnym (EBI) okazał się skuteczny. W szerszym ujęciu należy wspólnie z bankami i innymi prywatnymi zainteresowanymi stronami zastanowić się nad przyszłością zrównoważonych inwestycji rolnych.

3.19. Komitet podkreśla konieczność wspierania i wzmacniania pozycji młodych ludzi i kobiet, którzy zamierzają rozpocząć działalność gospodarczą w sektorze produkcji żywności. Należy dopilnować, by mieli dostęp do gruntów i kredytów. W ten sposób sprzyja się wymianie pokoleń, która ma kluczowe znaczenie dla zapewnienia przyszłości systemów żywnościowych poprzez kształcenie, szkolenie i większe uznanie⁽¹⁶⁾. EKES proponuje ponadto, by ustanowić zasady użytkowania gruntów, zrównoważyć przeznaczenie gruntów na produkcję żywności z innymi rodzajami ich użytkowania, które konkurowałyby z produkcją żywności (mowa tu np. o niektórych projektach dotyczących produkcji energii i działalności rekreacyjnej). Sugeruje także, by zarządzić coraz intensywniejszej koncentracji gruntów⁽¹⁷⁾ poprzez ochronę dostępu producentów żywności do gruntów w obliczu skupywania gruntów przez przedsiębiorstwa prywatne w celach spekulacyjnych.

3.20. EKES uważa, że wsparcie polityczne powinno być ukierunkowane na poprawę praktyk i nagradzanie tych, które pomagają w regeneracji i przywróceniu zdrowia gleby⁽¹⁸⁾. W przyszłości należy przywiązywać jeszcze większą wagę do popularyzacji i wspierania praktyk rolnictwa regeneracyjnego i ekologicznego oraz praktyk agroekologicznych, by utrzymać gleby w dobrym stanie i tym samym ochronić jeden z najważniejszych zasobów dla rolników. Ponadto w całym łańcuchu żywnościowym przy produkcji i przetwarzaniu należy zachęcać do ograniczania zużycia wody oraz do ponownego jej wykorzystywania i recyklingu. Konieczne jest utrzymanie wody na określonym obszarze oraz wspieranie projektów i środków ograniczających zużycie wody (np. inwestycji w rolnictwo precyzyjne)⁽¹⁹⁾. EKES zaleca również, by lepiej zarządzać warunkami wykorzystywania w rolnictwie osadów ściekowych w ramach praktyk o obiegu zamkniętym, a także ich jakością, aby nie było zanieczyszczeń. W kontekście norm zrównoważonego rozwoju ustanawianych przez różne podmioty, organizacje i instytucje – zarówno publiczne, jak i prywatne – Komitet uznaje potrzebę zharmonizowania metod i doprecyzowania, na czym polegają oceny zrównoważonego charakteru gospodarstw rolnych przeprowadzane na miejscu, aby odpowiadały codziennej rzeczywistości rolników, nie były ze sobą sprzeczne i by unikać ich szkodliwego nakładania się.

⁽¹⁴⁾ Plank, Ch., Stotten, R. i Hafner, R., „Values-Based Modes of Production and Consumption: Analyzing How Food Alternatives Transform the Current Food Regime”, *Frontiers in Sustainable Food Systems*, nr 8 (czerwiec):1266145, 2024, <https://doi.org/10.3389/fsufs.2024.12661>; De Bernardi, P., Bertello, A., Venuti, F. i Zardini, A., „Knowledge Transfer Driving Community-Based Business Models towards Sustainable Food-Related Behaviours: A Commons Perspective”, *Knowledge Management Research & Practice*, t. 19, nr 3, 2021, s. 319–326, <https://doi.org/10.1080/14778238.2019.1664271>.

⁽¹⁵⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „W kierunku ram etykietowania zrównoważonej żywności pomagających konsumentom dokonywać zrównoważonych wyborów żywieniowych” (opinia z inicjatywy własnej) (Dz.U. C 75 z 28.2.2023, s. 97).

⁽¹⁶⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Rola młodzieży w rozwoju obszarów wiejskich” (opinia z inicjatywy własnej) (Dz.U. C/2024/1570 z 5.3.2024, ELI: <http://data.europa.eu/eli/C/2024/1570/oj>).

⁽¹⁷⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego – Sprawiedliwa transformacja w celu zapewnienia zrównoważonej przyszłości unijnych systemów rolno-spożywczych (opinia z inicjatywy własnej) (Dz.U. C, C/2024/6878, 28.11.2024, ELI: <http://data.europa.eu/eli/C/2024/6878/oj>).

⁽¹⁸⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów »Strategia UE na rzecz ochrony gleb 2030 – Korzyści ze zdrowych gleb dla ludzi, żywności, przyrody i klimatu«” [COM(2021) 699 final] (Dz.U. C 290 z 29.7.2022, s. 131).

⁽¹⁹⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Zrównoważona gospodarka wodna i kryzys klimatyczny: rozwiązania oparte na obiegu zamkniętym i inne rozwiązania dotyczące unijnego systemu rolno-spożywczego w przyszłym Niebieskim Ładzie” (opinia z inicjatywy własnej) (Dz.U. C 349 z 29.9.2023, s. 80).

4. Sprawiedliwszy łańcuch dostaw żywności (w UE i na świecie)

4.1. EKES sądzi, że funkcjonowanie sprawiedliwego i zrównoważonego łańcucha dostaw żywności zasadniczo zależy od tego, czy rolnicy i rybacy otrzymają od rynku uczciwą cenę pokrywającą koszty produkcji i pozostawiającą im zrównoważoną ekonomicznie marżę. Stabilność dochodów rolników i rybaków ma główne znaczenie dla odpornego i zrównoważonego łańcucha dostaw żywności.

4.2. Jeśli chodzi o handel międzynarodowy, EKES popiera szybkie reagowanie na zakłócenia przepływów handlowych (zwiększenie przywozu określonych produktów pochodzących w miarę możliwości ze zrównoważonych źródeł). EKES uważa, że przepływy handlowe można z łatwością regulować dzięki solidnej wiedzy na temat handlu. Wdrożenie uzgodnione przez eksporterów i importerów mogłoby się odbywać automatycznie, kiedy tylko wzrost wymiany handlowej wyniesie 10 % w określonym czasie, na przykład w ciągu jednego roku. Jeżeli nieprzewidziane zdarzenie, które doprowadziło do spadku produkcji krajowej, będzie uzasadniać ten wzrost, klauzula nie byłaby aktywowana. Natomiast jeżeli wzrost nie jest uzasadniony, stosowane byłoby dodatkowe cło w celu ograniczenia tego wzrostu ⁽²⁰⁾.

4.3. Co się tyczy negocjacji cenowych, jednym z możliwych perspektywicznych rozwiązań jest ustalanie ceny w drodze negocjacji między producentem a głównym przetwórcą lub nabywcą. Taka cena powinna zapewniać producentowi dochód odpowiadający dwukrotności minimalnego wynagrodzenia w ujęciu rocznym. Do tej pory cenę płaconą producentom ustalano w dużej mierze w drodze negocjacji między przemysłem przetwórczym a sprzedawcami detalicznymi. Zgodnie z międzybranżowymi szacunkami kosztów we Francji ten nowy rodzaj negocjacji stosuje się już do 80 % przetworów mlecznych i 25 % sektora wołowiny. Rozwiązanie to, nazywane we Francji ustawą „Egalim” ⁽²¹⁾, zwiększa ochronę rolników i przywraca równowagę w stosunku do sektora detalicznego (z tego systemu negocjacji korzystają wyłącznie sektory mleka, wołowiny i wieprzowiny). Taki rodzaj sektorowych negocjacji cenowych ma obecnie zastosowanie do rynków krajowych, ponieważ wywóz jest powiązany z międzynarodowymi cenami rynkowymi.

4.4. Komitet proponuje, by Komisja Europejska zbadała nowy model polityki mający wzmocnić pozycję negocjacyjną sektora rolnego w łańcuchu żywnościowym podczas negocjacji cenowych. Można by oprzeć się tu na modelu francuskim oraz ramach polityki europejskiej umożliwiającej rolnikom legalne negocjowanie cen w różnych sektorach za pośrednictwem ich organizacji międzybranżowych. Warto również zastanowić się nad ustanowieniem – na wzór rozwiązania stosowanego we Francji – procesu lub mechanizmu rozstrzygnięcia sporów, który przyczyniłby się do wzmocnienia pozycji rolników bez dodawania nadmiernej biurokracji.

4.5. Poważnym niedociągnięciem systemów żywnościowych jest brak prawdziwej rachunkowości analitycznej, w związku z czym rolnicy i rybacy często otrzymują cenę poniżej kosztu produkcji. Komitet z aprobatą przyjmuje inicjatywę Komisji dotyczącą utworzenia obserwatorium kosztów produkcji, marż i praktyk handlowych w łańcuchu dostaw żywności.

4.6. EKES proponuje, by Komisja powołała cyfrowe centrum gromadzenia w czasie rzeczywistym szczegółowych danych dotyczących cen rynkowych, obejmujących cały łańcuch żywnościowy (producenta, przetwórcę, dystrybucję i detalistę) w każdym sektorze rolnictwa i rybołówstwa we wszystkich państwach członkowskich. Ma to kapitalne znaczenie dla sprawiedliwego i przejrzystego funkcjonowania rynków żywności, dla przywrócenia równowagi w łańcuchu żywnościowym oraz dla umożliwienia szybkiego i skutecznego stosowania instrumentów rynkowych w sytuacjach kryzysowych. EKES proponuje, by Komisja Europejska przeanalizowała stosowany w USA system obowiązkowej sprawozdawczości dotyczącej zwierząt gospodarskich, w którym pakujący i importerzy mają obowiązek zgłaszać organowi Agricultural Marketing Service (AMS) zakup i sprzedaż żywcia oraz produktów pochodzenia zwierzęcego ⁽²²⁾.

4.7. Komitet zwracał już kiedyś uwagę, że obecna struktura rynku towarowego nie sprzyja osiągnięciu „zrównoważonej gospodarki, jakiej potrzebujemy”, celów związanych ze zrównoważonym rozwojem, ambicji klimatycznych ani celów dotyczących sprawiedliwej transformacji określonych w Agendzie 2030 Organizacji Narodów Zjednoczonych i Europejskim Zielonym Ładzie. Co więcej, struktura rynku towarowego w rzeczywistości wręcz uniemożliwia realizację tych celów ⁽²³⁾.

⁽²⁰⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Wprowadzenie środków ochronnych dla produktów rolnych w umowach handlowych” (opinia z inicjatywy własnej) (Dz.U. C 364 z 28.10.2020, s. 49).

⁽²¹⁾ Egalim 3: Balancing the trade relationship between agri-food and large retailers.

⁽²²⁾ USDA - Livestock Mandatory Reporting.

⁽²³⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Kryzys cen żywności: rola spekulacji i konkretne propozycje działań w konsekwencji wojny w Ukrainie” (opinia z inicjatywy własnej) (Dz.U. C 100 z 16.3.2023, s. 51).

4.8. UE musi również zobowiązać się do zagwarantowania praw podstawowych wszystkich pracowników łańcucha żywnościowego (w sektorze produkcji, przetwórstwa i dystrybucji). Powinna zobowiązać się również do ochrony podstawowych praw socjalnych pracowników, a zwłaszcza do przestrzegania odpowiednich postanowień Międzynarodowego paktu praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych oraz stosownych konwencji i zaleceń MOP⁽²⁴⁾. Zrównoważone i odporne systemy żywnościowe wymagają sprawiedliwych warunków pracy i uporządkowanych stosunków pracy dla pracowników. Pracownicy sektorów rolno-spożywczych, w tym szczególnie pracownicy sezonowi, mają często gorsze warunki pracy, słabsze systemy ochrony socjalnej oraz niższy poziom bezpieczeństwa i higieny pracy⁽²⁵⁾.

4.9. Nieustannym wyzwaniem dla zrównoważonych systemów żywnościowych UE jest przywóz żywności z państw trzecich, która nie jest zgodna z normami i zobowiązaniami UE mającymi zastosowanie do tych samych produktów w UE. Ponieważ ujęcie i wdrożenie celów zrównoważonego rozwoju oraz wyższych standardów w wielostronnych umowach handlowych jest trudnym zadaniem, EKES proponuje, by wszystkie obecne i przyszłe umowy handlowe UE stosowały zasadę wzajemności⁽²⁶⁾ i by w związku z tym musiały zawierać uzgodnione na szczeblu międzynarodowym normy, a także unijne przepisy dotyczące bezpieczeństwa żywności, zdrowia zwierząt i roślin oraz wszelkie inne normy związane z produkcją żywności i zrównoważonym rozwojem (Europejski Zielony Ład, strategię „Od pola do stołu”, strategię na rzecz bioróżnorodności i strategię „Gotowi na 55”). Wszystkie umowy handlowe UE muszą przestrzegać unijnych przepisów dotyczących środków sanitarnych i fitosanitarnych (SPS) oraz zasady ostrożności⁽²⁷⁾.

4.10. Wdrożenie dyrektywy w sprawie nieuczciwych praktyk handlowych poprawiło łańcuch dostaw dla producentów pierwotnych, zwłaszcza w zakresie płatności. Konieczne jest jednak skuteczniejsze egzekwowanie i ukierunkowane poszerzenie dziedzin objętych tą dyrektywą, a – w razie potrzeby – stosowanie jasnych sankcji. Jednolite stosowanie dyrektywy we wszystkich państwach członkowskich jest również bardzo ważne.

4.11. EKES proponuje wzmocnienie dyrektywy w sprawie nieuczciwych praktyk handlowych poprzez udzielenie właściwym organom odpowiednich uprawnień wykonawczych. Ponadto należy wprowadzić zakaz sprzedaży artykułów poniżej kosztów. Praktyki wpisane na szarą listę należy przenieść do czarnej listy.

4.12. Komitet sugeruje, by UE przeanalizowała sposób, w jaki dyrektywa w sprawie nieuczciwych praktyk handlowych została wdrożona w Hiszpanii: jest to doskonały przykład dalszych działań, ponieważ ta transpozycja zmusza każde ogniwo łańcucha żywnościowego do pokrycia kosztów produkcji.

5. W kierunku zrównoważonych ram systemów żywnościowych

5.1. Sektor rolno-spożywczy odniósłby korzyści z jasnych ram regulacyjnych zapewniających mu większą stabilność i pewność. EKES podkreślił np. ograniczenia związane z dobrowolnym podejściem, takim jak unijny kodeks postępowania w zakresie odpowiedzialnego prowadzenia działalności spożywczej i praktyk handlowych, i zaapelował o przyjęcie uregulowań i aktów prawnych z myślą o szybkim przejściu ku zrównoważonemu rozwojowi⁽²⁸⁾.

5.2. EKES sądzi, że niezbędne są uproszczenie i wyeliminowanie nadmiernej biurokracji poprzez strategie polityczne przyjazne dla produkcji i uproszczone ramy regulacyjne. Podejścia regulacyjne muszą unikać uciążliwych kosztów związanych z przestrzeganiem przepisów, a potencjalnie hamujących innowacje, i przy tym zachowywać cele w zakresie zrównoważonego rozwoju.

5.3. Ponieważ większość programów rolnośrodowiskowych jest dobrowolna, potrzebne jest systemowe i innowacyjne podejście. Musi ono stanowić uzupełnienie konwencjonalnej polityki opartej na analizach ekonomicznych i uwzględniać wpływ czynników behawioralnych na decyzje rolników dotyczące zrównoważonego rolnictwa⁽²⁹⁾. Niezbędne jest lepsze rozumienie zarówno gospodarczych, jak i behawioralnych czynników wpływających na udział rolników w programach rolnośrodowiskowych. Zachęty gospodarcze, warunki rynkowe i analizy behawioralne powinny łącznie pozwolić stworzyć lepiej osadzone w kulturze strategie polityczne, które są wykonalne dla rolników z różnych regionów, co jest niezbędne do zrównoważonej transformacji systemów żywnościowych⁽³⁰⁾.

⁽²⁴⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Bezpieczeństwo żywnościowe i zrównoważone systemy żywnościowe” (opinia rozpoznawcza na wniosek prezydencji francuskiej) (Dz.U. C 194 z 12.5.2022, s. 72).

⁽²⁵⁾ Badanie EKES-u Collecting data on the situation of social protection of seasonal workers in the agriculture and food sectors in EU Member States after COVID-19.

⁽²⁶⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „W kierunku sprawiedliwego łańcucha dostaw żywności” (Opinia rozpoznawcza) (Dz.U. C 517 z 22.12.2021, s. 38).

⁽²⁷⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Bezpieczeństwo żywnościowe i zrównoważone systemy żywnościowe” (opinia rozpoznawcza na wniosek prezydencji francuskiej) (Dz.U. C 194 z 12.5.2022, s. 72).

⁽²⁸⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Dostosowanie strategii i działań przedsiębiorstw sektora spożywczego do celów zrównoważonego rozwoju na rzecz zrównoważonej odbudowy gospodarczej po pandemii COVID-19” (opinia z inicjatywy własnej) (Dz.U. C 152 z 6.4.2022, s. 63).

⁽²⁹⁾ Schaub, S., Ghazoul, J., Huber, R., Zhang, W., Sander, A., Rees, C., Banerjee, S. i Finger, R., „The Role of Behavioural Factors and Opportunity Costs in Farmers' Participation in Voluntary Agri-environmental Schemes: A Systematic Review”, *Journal of Agricultural Economics*, t. 74, nr 3, 2023, s. 617–660, <https://doi.org/10.1111/1477-9552.12538>.

⁽³⁰⁾ Burton, R. J.F. i Paragahawewa, U.H., „Creating Culturally Sustainable Agri-Environmental Schemes”, *Journal of Rural Studies*, t. 27, nr 1, 2011, s. 95–104, <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2010.11.001>.

5.4. EKES jest zdania, że skuteczne przepisy UE, które stanowią podstawę zmian systemowych, są niezbędne do szybszego przestawienia się na zrównoważony system żywnościowy UE. W tym względzie zrównoważone zamówienia publiczne będą ważnym czynnikiem zwiększającym popyt na zrównoważone artykuły spożywcze, w tym na produkty certyfikowane zgodnie z europejskimi systemami jakości.

5.5. EKES z zadowoleniem przyjął zapowiedź unijnych ram dotyczących zrównoważonych systemów żywnościowych. Położyłyby one podwaliny pod zmiany systemowe, które muszą zostać wprowadzone przez wszystkie zainteresowane strony w całym łańcuchu wartości. Zwraca uwagę, że Komisja w nowym składzie powinna je bezzwłocznie zaproponować, by w odpowiednim czasie móc sprostać wyzwaniom związanym z systemami żywnościowymi ⁽³¹⁾.

5.6. Kluczowe znaczenie mają udział społeczeństwa i zaangażowanie społeczeństwa obywatelskiego w proces decyzyjny. Aby można było wnieść strategiczny wkład w prace Komisji i ułatwić tę transformację, Komitet apeluje o powołanie Europejskiej Rady Polityki Żywnościowej (EFPC) ⁽³²⁾.

5.7. Biorąc pod uwagę, że do 2050 r. liczba ludności na świecie wzrośnie do niemal 10 mld, a popyt na żywność w tym samym okresie ma wzrosnąć o 70 %, WPR i WPRyb są niezbędne. Muszą być zdolne do wspierania zrównoważonych i odpornych systemów żywnościowych UE. Wymaga to nie tylko innowacyjnych, opartych na nauce rozwiązań pozwalających na produkcję większej ilości żywności przy mniejszym wpływie na klimat i środowisko, ograniczających marnotrawstwo żywności oraz pozwalających na jej sprawiedliwą dystrybucję, ale również wsparcia praktyk specyficznych dla danego regionu, respektujących lokalne ekosystemy.

5.8. EKES opowiada się za rozwijaniem edukacji i transferu wiedzy wśród rolników i w społeczności lokalnej, a także za uświadamianiem wartości żywności w ramach edukacji żywieniowej konsumentów. To natomiast pomoże w zbliżeniu sektora rolnictwa i rybołówstwa do społeczeństwa. Przypomina o wadze inwestowania w edukację na rzecz zrównoważonego odżywiania od najmłodszych lat, aby pomóc młodym ludziom doceniać wartość żywności. Szczególną uwagę należy zwrócić na słabsze grupy, zwłaszcza na osoby o niskich dochodach ⁽³³⁾.

5.9. EKES zaleca, by UE zbadała modele wynagradzania rolników i zarządców gruntów za sekwestrację dwutlenku węgla, z uwzględnieniem wyzwań związanych z dokładnym pomiarem dwutlenku węgla i zróżnicowanych warunków w poszczególnych państwach członkowskich. Takie modele powinny priorytetowo traktować inkluzywność, co oznacza, że także małe i średnie gospodarstwa rolne powinny mieć możliwość czerpania większych korzyści bez konieczności ponoszenia zaporowych kosztów. Ten model musi być przy tym w pełni zgodny z zasadami ekologii, a także przyczyniać się do utworzenia jednolitego rynku UE w zakresie wychwytywania, wykorzystywania, składowania i transportu CO₂ za pomocą innowacyjnych technologii ⁽³⁴⁾. Należy przy tym uwzględnić unikalne cechy rolnictwa (emisje o obiegu zamkniętym), mierzalność emisji dwutlenku węgla i sekwestracji oraz rozkład ryzyka i korzyści wzdłuż łańcucha wartości. Należy zachęcać do stosowania niskoemisyjnych systemów produkcji. EKES jest przekonany, że biogospodarka może mieć zasadnicze znaczenie dla wspierania zrównoważonych i odpornych systemów żywnościowych, szczególnie dzięki tworzeniu wartości dodanej dla strumieni i produktów ubocznych, a także dzięki lepszemu zmianowaniu upraw ⁽³⁵⁾.

⁽³¹⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Europejska Rada ds. Polityki Żywnościowej jako nowy model zarządzania w przyszłych unijnych ramach dotyczących zrównoważonych systemów żywnościowych” (opinia z inicjatywy własnej) (Dz.U. C 293 z 18.8.2023, s. 1).

⁽³²⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Europejska Rada ds. Polityki Żywnościowej jako nowy model zarządzania w przyszłych unijnych ramach dotyczących zrównoważonych systemów żywnościowych” (opinia z inicjatywy własnej) (Dz.U. C 293 z 18.8.2023, s. 1).

⁽³³⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Promowanie zdrowego i zrównoważonego odżywiania w UE” (opinia z inicjatywy własnej) (Dz.U. C 190 z 5.6.2019, s. 9).

⁽³⁴⁾ COM(2022) 672 final; Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady »Zrównoważony obieg węgla«” (COM(2021) 800 final) (Dz.U. C 323 z 26.8.2022, s. 95).

⁽³⁵⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Biogospodarka – wkład w osiągnięcie unijnych celów klimatycznych i energetycznych oraz celów zrównoważonego rozwoju ONZ” (opinia rozpoznawcza) (Dz.U. C 440 z 6.12.2018, s. 45).

5.10. Co roku w UE powstaje ponad 58 mln ton odpadów żywności (131 kg/mieszkańca) ⁽³⁶⁾, a związaną z tym wartość rynkową szacuje się na 132 mld EUR ⁽³⁷⁾. Stanowi to około 20 % całej wyprodukowanej żywności. Te odpady odpowiadają za współczynnik globalnego ocieplenia wynoszący około 186 mln ton ekwiwalentu dwutlenku węgla (CO₂e) ⁽³⁸⁾. Główne środki służące ograniczeniu marnotrawienia żywności obejmują inicjatywy informacyjne i edukacyjne, zwłaszcza skierowane do młodych ludzi w szkołach, środki gospodarcze i finansowe, takie jak zachęty i sygnały rynkowe, w tym systemy dotacji, dopłat i ulg podatkowych, środki regulacyjne ułatwiające supermarketom przekazywanie niesprzedanej żywności w postaci darowizny, a także dobrowolne porozumienia. Należy odróżnić marnotrawstwo żywności z powodu złych nawyków ludzi (mogą to złagodzić kampanie informacyjne z udziałem zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego i organizacji młodzieżowych oraz specjalne programy w szkołach) od marnotrawstwa w łańcuchu żywnościowym wynikającego z bardzo niskich cen płaconych rolnikom, którzy zmuszeni są do zaprzestania zbierania plonów, gdyż jest to nieopłacalne. Marnotrawstwu w łańcuchu żywnościowym można zaradzić poprzez ustalanie cen przez producentów, w którym pierwszoplanową rolę odgrywa sektor głównych przetwórców. Giełdy spożywcze są kolejnym możliwym rozwiązaniem ograniczającym marnotrawienie żywności przez konsumentów oraz w łańcuchach dostaw. Giełdy mogą poza tym przyczynić się do poprawy jakości żywności i zrównoważonych praktyk rolnych. Ponadto, zgodnie z przepisami dotyczącymi bezpieczeństwa żywności, należy zadać o to, by dokonywanie darowizn produktów spożywczych było mniej skomplikowane, poprzez zmniejszenie biurokracji oraz nałożenie prostych i jasnych zasad, a także ułatwienie tworzenia lokalnych platform darowizny żywności, aby pomóc dopasować beneficjentów do darczyńców. Te zasady powinny np. umożliwiać stołówkom i restauracjom stosunkowo łatwe przekazywanie nadwyżek żywności, co zapobiegnie marnotrawieniu i wesprze osoby potrzebujące.

Bruksela, dnia 23 października 2024 r.

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Oliver RÖPKE

⁽³⁶⁾ Eurostat, 2023.

⁽³⁷⁾ SWD (2023)421.

⁽³⁸⁾ EEA, Bio-waste in Europe.